

ВІДГУК

офіційного опонента Карася Сергія Олексійовича

на дисертацію Рєзнік Олени Сергіївни

«Становлення й розвиток виробництва баянно-акордеонного

інструментарію в Україні у ХХ ст. (органологічний аспект)»,

представлену до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

Як відомо, сучасне баянно-акордеонне мистецтво найтіснішим образом пов'язано та безпосередньо залежить від самого інструментарію, його органологічних і звукових якостей, рівня конструктивного розвитку. Саме тому сьогоденне музикознавство, у вигляді спеціалізованої його галузі – інструментознавства, справедливо виокремлює дослідження органології баянів й акордеонів, їх художньо-виражальних специфікацій, процесу виробництва в окрему наукову проблему як важливу складову комплексного вивчення цього виду музично-інструментального мистецтва. Актуальність зазначеної проблематики, насамперед, полягає у теоретичному обґрунтуванні й науковому усвідомленні усього еволюційного руху баянно-акордеонного виробництва як соціокультурної системи зі своєю власною специфікою і закономірностями розвитку.

Наукова новизна пропонованої до захисту О. С. Рєзнік дисертації *«Становлення й розвиток виробництва баянно-акордеонного інструментарію в Україні у ХХ столітті (органологічний аспект)»* визначається, насамперед, здійсненням дисертанткою колосальної пошукової роботи щодо збору нових даних і фактів, які дозволили відтворити процес розвитку українського промислового виробництва гармоніко-баянно-акордеонного інструментарію як в широкому історичному зрізі, так і в глибині конструктивно-органологічного вивчення найкращих його досягнень. Дисертація О. С. Рєзнік засвідчує, що зібраний нею ретельно й систематизований матеріал вперше в Україні дозволив висвітлити передумови започаткування промислового баянно-акордеонного

виробництва; охарактеризувати основний асортимент; проаналізувати основні технологічні впровадження, що дозволили механізувати та конвеєризувати це виробництво та визначити головні досягнення в цій сфері кожної з українських музичних фабрик.

Представлена до захисту дисертація являє собою вдалий приклад комплексного наукового охоплення українського гармоніко-баянно-акордеонного виробництва в контексті ретроспективи його розвитку в ХХ столітті. Незаперечним є факт, що практичний досвід, творчі надбання й результати вітчизняного виробництва пневмо-язичкових інструментів представляє реальний соціокультурний феномен, який продовжує відігравати важливу роль у культурно-духовному розвитку українського суспільства й сьогодні.

У першому розділі *«Становлення й розвиток виробництва гармонік, баянів і акордеонів в Україні в ХХ ст.»* дисертантка справедливо вибудовує реконструкцію історичної еволюції формування і розвитку гармоніко-баянного виробництва в Україні в межах кінця ХІХ – початку ХХ століть, виявляючи як культурно-історичні передумови, що передували цьому процесу, так і власне саму його генезу. Окреслена тематика цього розділу закономірно обумовила розгляд появи першої ручної гармоніки та подальший хід її конструктивного вдосконалення, а також вивчення особливостей адаптації та функціонування цього протоінструменту в музичній культурі України з подальшим започаткуванням і розвитком кустарного його виробництва на початку ХХ ст.

У другому підрозділі першого розділу *«Становлення та еволюція української системи промислового виробництва баянно-акордеонного інструментарію»* дослідниця розкриває засади становлення і розвитку музичної промисловості України, зокрема Житомирської, Кременської, Полтавської і Горлівської фабрик музичних інструментів. На основі різноманітних відомостей й архівних документів О. Рєзнік з'ясовує, що становлення гармоніко-баянного промислового виробництва на цих підприємствах насамперед відбувалось у напрямку запозичення тульського

конструкторсько-технологічного досвіду, а також частково технології фірми «Weltmeister» (для акордеонів Полтавської фабрики).

Висвітлюючи особливості становлення кожної з фабрик, дисертантка зосереджує пильну увагу на кількох тематичних напрямках: представляє основний гармоніко-баянно-акордеонний асортимент; спостерігає кількісну динаміку випуску музичного інструментарію; розкриває постаті кращих майстрів українського промислового виробництва; вивчає особливості формування системи вдосконалення музичного виробництва, що зумовило подальше зростання технологічного рівня українського промислового виробництва; висвітлює постаті відомих музикантів, які у своїй творчій практиці спиралися саме на український баянно-акордеонний інструментарій.

Особливо цінним вбачається другий розділ дисертації *«Формування основних конструктивних типів гармоніко-баянно-акордеонного інструментарію в контексті розвитку українського музичного виробництва»*, в якому здобувачка характеризує конструкторсько-органологічні особливості всіх моделей гармоніко-баянно-акордеонного інструментарію вітчизняного музичного виробництва. Дотримуючись хронологічного підходу у викладі матеріалу, дисертантка всебічно вивчає нові якісні зміни конструктивного порядку як-от: удосконалення конструкції, впровадження кращих технологій, прагнення до поступової механізації технологічних процесів, формування основ уніфікації та стандартизації, застосування спеціального обладнання і пристроїв. Наповненню розділу сприяють і технічні характеристики майже по кожній моделі гармоніко-баянно-акордеонного інструментарію.

У третьому розділі роботи *«Конструкторсько-органологічні характеристики баянно-акордеонного інструментарію українського виробництва»*, дисертантка, досліджуючи особливості звукоутворення гармонік, баянів й акордеонів, звертається до подальшого вивчення самої природи звукоутворення цього інструментарію, тобто до специфіки функціонування металевих язичків під дією повітряного струменя.

Не менш важливим і цікавим в контексті всієї дисертації виявляються представлені в цьому розділі окремі нариси, присвячені висвітленню органологічної специфіки окремих інструментів, зокрема баяна «Кремінне 55х100-II» та комплекту оркестрових гармонік «Кремінне». Слід відзначити, що вибір саме цих моделей (сольно-акомпануючого та ансамблевого комплекту), як найбільш популярних і типових взірців масового використання в музично-педагогічній і культурно-просвітницькій практиці багатьох десятиліть, був обраний здобувачкою для наукового аналізу повністю доречно й виправдано.

Логічно формуючи драматургічну концепцію своєї дисертації, О.С. Рєзнік завершує дослідження розглядом органологічної специфіки концертного багатотембрового готово-виборного баяна «Україна» в контексті його художньо-виражальних можливостей, який насправді являє собою найвищу сходинку в розвитку конструкторської думки українського виробництва язичкових пневмо-клавішних інструментів.

Змістовним і цікавим доповненням дисертації безумовно виступають її додатки, які у наочній формі демонструють широкий спектр документів – від фотографій провідних майстрів і різних моделей інструментів, й до конструкторських креслень і річних графіків випуску продукції.

Таким чином, на основі вивчення матеріалів дисертації, її апробації та результатів дослідження, можна констатувати, що дане дослідження є повністю самостійною й завершеною науковою працею, в якій обґрунтовано і переконливо висвітлено теоретичні та практичні результати. Слід відзначити, що в цілому робота не виявляє серйозних зауважень, проте виникають деякі побажання та запитання, на які хотілося б почути відповідь.

1. Як Ви визначаєте поняття «уніфікація» і «стандартизація»? Чим вони відрізняються? Чи можете навести приклади застосування уніфікації та стандартизації в українському промисловому виробництві гармоніко-баянно-акордеонного інструментарію?

2. Протягом усієї роботи використовуються такі словосполучення як «конструктивні», «органологічні», а іноді «конструкторсько-органологічні». В

чому на Вашу думку полягає відмінність між першими двома поняттями? Також поясніть, будь ласка, доречність використання саме комбінованого сполучення, тобто «конструкторсько-органологічні».

3. Хотілося б бачити в роботі більш конкретне тлумачення (або ж дефініції) основних понять: гармонь, гармоніка, баян, акордеон. Хоча ця термінологія у науковому оберті вже давно є усталеною (спираючись на праці М. Імханицького, А. Мірека, Є. Іванова й ін.), але ж, як відомо, вона дещо відрізняється від зарубіжних, зокрема європейських стандартів. Більш того, термінологічній ясності роботи міг би значно сприяти окремий додаток, в якому б був би розташований спеціальний глосарій з найбільш уживаною в цій роботі термінологією (наприклад: виборна система, готова система, мануал, голос, дека (ламана, пряма), конвертор, позиковий механізм, валикова механіка й ін.).

4. Чому, на Вашу думку, на Полтавській фабриці було запроваджено саме німецький конструкторсько-технологічний досвід виробництва акордеонів? Адже, в ситуації з баянами повсюдно використовувалися й розвивалися саме вітчизняні технології.

5. Чи має, на Вашу думку, процес становлення і розвитку українського гармоніко-баянно-акордеонного виробництва власні іманентні соціокультурні й мистецькі чинники, що суттєво вплинули на сам характер цього процесу та які суттєво відрізняють його від аналогічних в інших галузях музично-інструментального виробництва (зокрема народних струнно-щипкових інструментів, академічних тощо)? Чи, все ж таки, розвиток музичного виробництва по всіх інструментальних напрямках в досліджуваний час в Україні мав єдині, загальні для всіх них культурно-парадигмальні закономірності?

Резюмуючи усе вище викладене необхідно наголосити, що висловлені запитання і побажання не носять суворого і принципового характеру та знаходяться, переважно, в дискусійній площині. Численні публікації за темою дослідження в спеціалізованих наукових виданнях повністю відповідають змісту дисертації та цілком відображають її основні положення, а кількість

виступів авторки роботи на наукових конференціях підтверджують її апробацію.

Також ще раз відзначимо, що поява такої роботи є дуже важливим кроком щодо подальшого наукового осмислення сутності й закономірностей розвитку такого напрямку музичного інструменталізму яким є сучасне академічне баянно-акордеонне виконавство в цілому та специфіки функціонування (а тепер вже й історії) такої об'ємної і славної галузі музичної промисловості, яким було у XX столітті виробництво баянно-акордеонного інструментарію в Україні зокрема.

Зважаючи на актуальність поданого дисертаційного дослідження новизну одержаних результатів, її виконання на основах наукової доброчесності, вважаємо, що Рєзнік Олена Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 - «Музичне мистецтво», у галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри народних інструментів
Львівської національної музичної
академії імені М. Лисенка

С. О. Карась

